

ΙΑΤΡΙΚΗ.— Περὶ τῆς συχνότητος καὶ τῶν αἰτίων τῶν νεφριτίδων ἐν Ἑλλάδι, ὑπὸ Ἐμμ. Μανουσάκη.

Εὐθύς ἀπὸ τῆς τοποθετήσεώς μου ὡς Διευθυντοῦ τοῦ Ἐπιδημιολογικοῦ Κέντρου Β' Σώματος Στρατοῦ ἐν Λαρίσῃ, εὐρέθην κατάπληκτος πρὸ τῆς μεγίστης συχνότητος, τῆς αὐτῆς πάντοτε δραματικῆς εἰκόνας, τοῦ θανάτου ὀπλιτῶν μας ἐν μέσῳ ὀξέων οὐραιμικῶν φαινομένων. Εἰς τὰς νεκροψίας τῶν ἀτυχῶν τούτων ἀσθενῶν διεπιστοῦντο βαρεῖαι βλάβαι χρονίας νεφρίτιδος.

Τὸ γεγονός τοῦτο μὲ ὤθησε νὰ μελετήσω τὸ ζήτημα τῆς συχνότητος τῶν νεφροπαθειῶν εἰς τὸν Θεσσαλικὸν πληθυσμὸν, μετὰ τῶν συνεργατῶν μου δὲ τῶν κ. Παπαδημητρίου καὶ Ἀθανασίου, ἐξετάσαμεν ἐν Θεσσαλίᾳ περὶ τὰς 10 χιλ. άτομα διαφόρων ἡλικιῶν. Ἀπὸ τὰς ἐξετάσεις ταύτας προέκυψεν ὅτι ἡ λευκωματουρία, μετὰ ἢ ἄνευ συναφῶν ἐργαστηριακῶν συμπτωμάτων νεφρίτιδος, φθάνει τὴν λίαν ἀσυνήθη καὶ ἐπικίνδυνον ἀναλογίαν τῶν 12% εἰς παῖδας ἡλικίας κάτω τῶν 15 ἐτῶν. Ἡ ἀναλογία αὕτη καταπίπτει εἰς 8% ἐπὶ τῶν στρατευσίμων (ἐπὶ 4.500 ἐξετασθέντων νεοσυλλέκτων), εἰς μεγαλύτερας δὲ ἡλικίας ἔτι μᾶλλον ἀσθενεστέρα.

Παρατηρήσαμεν ἐξ ἄλλου μετὰ πλήρη ἐξέταση πολλῶν τοιούτων ἀσθενῶν ὅτι τὰ συμπτώματα τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ νεφροῦ (διαταραχαὶ ἀπεκκρίσεως τοῦ ὕδατος καὶ τῶν χλωριούχων, κατακράτησις ἀζώτου κτλ.) παρατηροῦνται μὲ ἀντίστροφον συχνότητα, δηλαδὴ συχνότερον ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ ἡλικία.

Μετὰ τὰς διαπιστώσεις ταύτας ἀπησχολήθημεν μὲ τὴν διακρίβωσιν τῶν αἰτίων τὰ ὁποῖα τυμβάλλουν ὥστε ὁ παιδικὸς κόσμος νὰ προσβάλλεται τόσον συχνὰ ἀπὸ παθήσεις τοῦ νεφροῦ, νομίζομεν δὲ ὅτι ἐπετύχαμεν νὰ ἀποκαλύψωμεν τὰ σπουδαιότερα τουλάχιστον ἐκ τῶν αἰτίων τούτων. Τὰ συμπεράσματα τῶν μελετῶν μας αὐτῶν εἴμεθα εὐτυχεῖς ὅπου μᾶς ἐγένετο ἡ τιμὴ νὰ τὰ ἀνακοινώσωμεν ἐνώπιόν σας.

Ἐν ἐκ τῶν αἰτίων λοιπὸν τῆς συχνότητος τῶν προσβολῶν τοῦ νεφροῦ εἶναι ἡ μεγάλη ἐπιδημιότης τῶν καταρροϊκῶν παθήσεων τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος ἐν Ἑλλάδι. Αἱ παθήσεις αὗται εἶναι ἔτι μᾶλλον συχνότεραι ἐν Θεσσαλίᾳ, λόγῳ τοῦ ὅτι αἱ πλινθόκτιστοι ὑγραὶ κατοικίαι, αἱ τόσον εὐνοοῦσαι τὸν πνευμονιόκοκκον, μὲ τὴν θερμὴν-ὑγρὰν τῶν ἀτμόσφαιραν, πλεονάζουν εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν.

Ὁ νεφρὸς εἶναι μία ἀπὸ τὰς φυσικὰς ὁδοὺς ἀπεκκρίσεως τῶν διεσπυμένων εἰς τὸν ὄργανισμὸν μικροβίων. Κατὰ τὴν διάρκειαν λοιπὸν τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν ἐπιδημιῶν καταρροϊκῶν παθήσεων τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος ἠρεύνησα εἰς εὐρεῖαν κλίμακα καὶ ἐπιμόνωσ, τὴν πρὸς τοιαύτην κατεύθυνσιν νεφρικήν λειτουργίαν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς. Διὰ τῶν ἔρευνῶν αὐτῶν διεπίστωσα συχνὴν τὴν ἐπίμονον παρουσίαν τῶν πνευμονοκόκκων καὶ στρεπτοκόκκων εἰς τὰ οὖρα τῶν ἀσθενῶν κατὰ τὴν ἀνάρρωσίν των.

Αί καταρροϊκαὶ παθήσεις τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν ἐγκαταλείπουν ἐξ ἐτέρου συχνὰ ἐστιακὰς διαπυήσεις χρονιζούσας ἢ καὶ χρονίαις εἰς τὰς κρύπτας τῶν ἀμυγδαλῶν καὶ τὰς κοιλότητες καὶ τοὺς κόλπους, οἱ ὅποιοι ἐπικοινωνοῦν μὲ τὸν ρινοφάρυγγα. Αἱ ἐστιακαὶ αὐταὶ μικροδιαπυήσεις, συντηροῦν καὶ ἐπαυξάνουν τὰς μικροβλάβας τοῦ νεφροῦ ὡς διαπιστοῦται τοῦτο διὰ τῶν μικροβιολογικῶν ἐξετάσεων.

Ἄλλη σοβαρωτάτη αἰτία τῆς συχνότητος τῶν νεφροπαθειῶν ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ ἐλονοσία. Ἡ νόσος αὕτη μαστίζει δεινῶς τὴν χώραν μας· ἀλλαχοῦ δὲ ἀνεπτύξαμεν, ὅτι τὸ νόσημα τοῦτο, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ καὶ λόγῳ τῆς εἰδικῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἐλοπαρσίτου ἐπὶ τοῦ νεφροῦ, θίγει συχνάκις τὸ ὄργανον τοῦτο. Ἡ ἐλονοσία ὅμως ἐπιπλέκεται διὰ νεφρίτιδος, κατὰ τὰς ἡμετέρας παρατηρήσεις, καὶ διὰ δύο ἄλλους σοβαροὺς λόγους.

Ὁ πρῶτος λόγος εἶναι ὅτι εἰς τὰ παιδιά, ἰδίως τῶν ἀγροτικῶν περιφερειῶν, οἱ ἐλειογενεῖς παροξυσμοὶ συνοδεύονται συχνάκις μὲ πυοδερμίτιδας σταφυλοκοκκικὰς καὶ τότε τὸ μικρόβιον τῆς ἐπιπλοκῆς ταύτης ἀπεκκρινόμενον ἐκ τοῦ νεφροῦ πρόσβάλλει τὸ ὄργανον τοῦτο καθ' ὃν τρόπον καὶ οἱ ἄλλοι προαναφερθέντες μικροοργανισμοὶ τῶν καταρροϊκῶν παθῆσεων τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος.

Ὁ ἄλλος λόγος τῆς κακῆς ἐπιδράσεως τῆς πλάσμιωδιάσεως ἐπὶ τοῦ νεφροῦ εἶναι ὅτι εἰς τὰ παιδιά ἡ ἐλονοσία εὐνοεῖ τὰ μέγιστα τὰς ἐντερικὰς λοιμώξεις καὶ παρουσιάζεται συχνότατα ὑπὸ τὴν μορφήν ὀξείας γαστροεντερίτιδος. Οἱ μικροβιακοὶ παράγοντες τῶν γαστροεντεριτίδων τούτων θίγουν καὶ οὗτοι μὲ τὴν σειράν των τὸν νεφρὸν κατὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀπέκκρισίν των, ὡς καὶ διὰ τῶν τοξινῶν των.

Ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅτι πανδημικῶς σχεδὸν καὶ χρονίως καθ' ἕκαστον ἔτος τὰ παιδιά τῶν πεδινῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος ὑφίστανται τὴν ἐπιβάρυνσιν ταύτην τοῦ νεφροῦ των, θὰ κατανοήσωμεν τότε, διατὶ τόσο συχνὰ παρουσιάζονται εἰς τὴν ἐξέτασιν μὲ βεβλαμμένον τὸ ὄργανόν των τοῦτο.

Τρίτη μεγάλη ἀφορμὴ τῆς συχνότητος τῶν νεφροπαθειῶν ἐν Ἑλλάδι, εἶναι ἀνθυγιεινὴ τις συνήθεια, κοινὴ εἰς τὸν τόπον μας, τὴν ὁποίαν οὐδόλως ὑποψιαζόμεθα, παρ' ὅλον ὅτι εὐθύνεται τὰ μέγιστα διὰ τὴν συχνότητα τῆς θερινῆς νοσηρότητος τοῦ Ἑλλήνου. Θέλομεν νὰ εἴπωμεν τὴν συνήθειαν τῆς καταναλώσεως κατὰ τὸ θέρος, τροφῶν μαγειρευμένων ἀπὸ πολλῶν ὥρων. Μετὰ τοῦ συνεργάτου μας κ. Παύζη παρηκολουθήσαμεν τὸ θέρος, ἐπὶ τρία συνεχῆ ἔτη, τὰ διανεμόμενα τρόφιμα εἰς τὰ λαϊκὰ συσσίτια καὶ γενικῶς τὰ διάφορα εἶδη μαγειρευμένης τροφῆς, ὡς καὶ τὸ γάλα καὶ τὸ γιαοῦρτι. Διὰ τῆς μικροσκοπήσεως καὶ τῶν καλλιεργειῶν ἐμελετήσαμεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς φυσικῆς των μολύνσεως ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν.

Τὸ συμπέρασμα εἰς τὸ ὅποιον ἤχθημεν εἶναι ὅτι ὅλαι αἱ μαγειρευμέναι τροφαί, ἐκτιθέμεναι ὑπὸ τὰς συνήθεις συνθήκας εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, γίνονται κατὰ τὸ θέρος,

ἀληθῆ καλλιεργήματα μικροοργανισμῶν μετὰ 5-8 ὥρας ἀπὸ τῆς παρασκευῆς των, λόγω τῆς κρατούσης θερμοκρασίας καὶ τοῦ εἰς μικρόβια πλούτου τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Εἰς τὴν κατανάλωσιν τῶν τροφῶν τούτων, ἀποδίδομεν τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν περιπτώσεων ἐντερίτιδος, αἵτινες παρατηροῦνται τόσον συχνὰ παρ' ἡμῖν κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον. Ἡ χλωρίς ἥτις ἀναπτύσσεται εἰς τὰς ἐν λόγω τροφάς, ἐὰν δὲν συμπέσῃ νὰ μεταβάλλῃ τὴν ὄσμὴν καὶ τὴν γεῦσίν των, ὥστε νὰ γίνεται ἀντιληπτὴ ἢ ἀλλοιώσῃς των καὶ νὰ ἀπορριφθῶσιν, ἀποτελεῖ ἐπικίνδυνον μόλυσιν διὰ τὸν ἄνθρωπον.

Αἱ πολυάριθμοι μικροβιακαὶ διαπιστώσεις εἰς ἅς προέβημεν, ἀπέδειξαν πράγματι τὴν συχνὴν ἀνάπτυξιν εἰς τὰ φυλασσόμενα κατὰ τὸ θέρος ἐδέσματα, ὡς καὶ εἰς τὸ γάλα καὶ τὸ γαοῦρτι, τοῦ πυοκυανικοῦ βακίλλου, τῶν κολλιβακίλλων καὶ διαφόρων εἰδῶν πρωτέων, τοῦ σταφυλοκόκκου τοῦ *fecalis alcaligenes*, τοῦ ἐντεροκόκκου καὶ διαφόρων στρεπτοκόκκων μὴ αἰμολυτικῶν.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ εἰς ἴσην μοῖραν εὐθύνεται παρ' ἡμῖν διὰ τὴν θερινὴν νοσηρότητα ἐκ γαστροεντερίτιδων, καὶ κατ' ἐπέκτασιν διὰ τὴν συχνότητα τῶν νεφροπαθειῶν, καὶ ἄλλη οὐσιώδης ἔλλειψις τῆς ὑγιεινῆς ἐν Ἑλλάδι, ἥτοι ἡ ἔκθεσις τῶν ποσίμων ὑδάτων εἰς τὴν κοπρανώδη μόλυσιν. Ἐξήτασα πρὸ τῆς συγκεντρώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὰ ἀλβανικὰ σύνορα καὶ κατὰ τὸ 1939-1940 περὶ τοὺς 300 πόρους ὑδρεύσεως εἰς τὴν δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ Ἥπειρον. Ἀπὸ τὰς μικροβιολογικὰς ταύτας ἐρεύνας προέκυψεν ὅτι 250 ἐκ τῶν πηγῶν ὑδρεύσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν περιοχῶν τούτων ἦσαν ἐκτεθειμέναι εἰς τὴν κοπρανώδη μόλυσιν. Ἐννοεῖται ἐντεῦθεν πόσον εἶναι ἐκτεθειμένος εἰς ἐπικινδύνους λοιμῶξεις ὁ πληθυσμὸς μας καὶ ὅποσον τεράστιον ἔργον ἀναμένει τὰς ὑπηρεσίας ὑγιεινῆς τοῦ τόπου μας, πρὸς ἐξασφάλισιν εἰς τὸν λαὸν τῆς ὑπαίθρου ἀκινδύνου ποσίμου ὕδατος.

Τὸν μέγιστον τοῦτον φόρτον μικροοργανισμῶν ὃν ἀπορροφοῦμεν μὲ τὰ ἠλλοιωμένα τρόφιμα καὶ τὰ μολυσμένα πόσιμα ὕδατα δὲν δύνανται πάντοτε νὰ τὸν ἐξουδετερώσωσι καὶ νὰ τὸν καταστρέψωσι τὰ ὑγρά τοῦ στομάχου, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ λοιμογόνος των ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ πεπτικοῦ συστήματος, τοῦ τόσον εὐπαθοῦς ἐν Ἑλλάδι, λόγω τῆς διαδόσεως τῶν παρασιτικῶν νόσων παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῆς συχνότητος τῶν ὁποίων πρῶτοι ἡμεῖς ἐπιμείναμεν.

Ἡ μικρὰ ἡλικία ὑπόκειται, ὡς φυσικόν, συχνότερον εἰς τὰς τοιαύτας ἀπὸ σιτίων καὶ ὑδρικών ἐντερίτιδας, ἐννοεῖται δὲ οἴκοθεν πόσον ἡ τοιαύτη νοσηρότης ἐπιβαρύνει τὸν νεφρὸν τοῦ παιδὸς ἀντιστοίχως.

Μία τελευταία ἀφορμὴ τῆς συχνότητος τῶν νεφροπαθειῶν παρ' ἡμῖν, ὅπως ἰδιαίτερος ἐνδιαφέρουσα ἐπιστημονικῶς καὶ παντελῶς ἀπροσδόκητος, εἶναι ἡ κατανάλωσις ὀσπρίων βεβλαμμένων ἀπὸ ἔντομα. Τὴν ἐπιβλαβὴ καὶ λίαν περίεργον ἐπίδρασιν τοιού-

των τροφῶν τὴν ἀνεκάλυψα τυχαίως καὶ τὴν ἐμελέτησα πειραματικῶς, εἶχον δὲ τὴν τύχην νὰ ἀναπαραγάγω πειραματικῶς τυπικωτάτας νεφρίτιδας, διατρέφων κονίκλους καὶ ἰνδοχοίρους μὲ ἄλευρον ὀσπρίων βεβλαμμένων ἀπὸ ἔντομα, ὅπερ ἀνεμιγνύετο μὲ πίτυρον καὶ μὲ συνήθη χορταρικά. Ἀρχικῶς οἱ ἰνδοχοίροι παρουσίαζον περιοδικῶς σπασμούς τετανοειδεῖς, ὡς καὶ παρέσεις ἢ γενικὸν παραλυτικὸν κόμμα, ταχέως παρερχόμενον μετὰ διαίταν ἐκ χόρτου μόνον. Ἡ γεννητικότης τῶν ζῶων ἠλαττώθη καταπληκτικῶς, αἱ ἀποβολαὶ ἦσαν συνήθεις καὶ ἡ θνησιμότης τῶν νεογεννήτων ἦτο μεγίστη· πάντα δὲ τὰ ζῶα τοῦ πειράματος, ἦτοι οἱ 60 ἰνδοχοίροι καὶ 50 κονίκλοι ἀπέθανον βαθμιαίως ὡς καὶ οἱ ἀπόγονοὶ των ἐντὸς ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους. Εἰς τὰς νεκροφίαις των παρετηρεῖτο οἶδημα καὶ συχνὰ ἀσκίτης, οἱ δὲ νεφροί, ἰδίᾳ εἰς τοὺς κονίκλους, ἦσαν λίαν διωγκωμένοι καὶ βάρους συνήθως 5-8 φορές ἀνωτέρου τοῦ φυσιολογικοῦ, εἶχον δὲ τὴν ὄψιν καὶ τὴν σύστασιν τοῦ μεγάλου λευκοῦ νεφροῦ τῆς γνωστῆς τοῦ ἀνθρώπου παθήσεως.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὰς ἀγροτικὰς μας περιφερείας τὰ ἐν χρήσει μέσα προφυλάξεως τῶν ὀσπρίων ἀπὸ τὰ προσβάλλοντα ταῦτα ἔντομα εἶναι ἀνεπαρκῆ καὶ ὅτι εἶναι λίαν συνήθης ἡ κατανάλωσις τοιούτων ὀσπρίων.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Κατοχῆς καὶ τῆς πείνης, ἐγένετο ἀκόμη εὐρυτέρα κατανάλωσις. Προβλέπομεν, εὐθύς ὡς ἀνασυσταθῶσιν αἱ Στρατ. Ὑγ. Ὑπηρεσίαι, νὰ μελετήσωμεν γενικώτερον τὸ ζήτημα τοῦτο, ὀρμώμενοι ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις μας ἐπὶ τῆς καταστρεπτικῆς ἐπιδράσεως τοιούτων τροφῶν ἐπὶ τοῦ γεννητικοῦ συστήματος καὶ τῶν νεφρῶν.

Εἰς οὐδένα διαφεύγει ἡ σοβαρότης τοῦ ζητήματος, τὸ ὅποῖον ἐθίξαμεν ὡς ἐκ τῆς σχέσεώς του μὲ τὴν ὅλην θνησιμότητα ἐν Ἑλλάδι, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὸ μειονέκτημα τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ νεφροῦ εἶναι ὀλέθριον διὰ τὴν ἀμυναν τοῦ ἀνθρώπου γενικῶς κατὰ τῶν διαφόρων νόσων. Ἡ σοβαρότης παρομοίου μειονεκτήματος ἐπαυξάνεται καὶ πρωτεύει κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας, καθ' ὅτι ἀφορᾷ εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν καὶ δὲν πρέπει νὰ παρορῶμεν τὴν μεγίστην ἀλήθειαν ὅτι τὸ μέλλον πάσης ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως καὶ ἐνὸς ἔθνους γενικῶς τὸ προδιαγράφει ἀδυσωπῆτως ἡ κληρονομικὴ ζωτικότης καὶ ἡ παιδικὴ νοσηρότης.

Περαιῶν τὸ θέμα μου ἐπιθυμῶ καὶ αὖθις νὰ ἐκφράσω τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην, πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, διὰ τὴν προσγενομένην εἰς ἐμὲ τιμὴν νὰ ἀκουσθοῦν ἀπὸ τοῦ βήματός της τὰ πορίσματα μακροχρονίων μελετῶν μου τὸ πρῶτον σήμερον ἀνακοινοῦμένων.